

**A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának története I.
(Szerkesztette: Papp Klára)**

Debrecen, 2014. 430 lap

Hazai egyetemtörténet-írásunk az elmúlt évtizedben örvendetes változáson ment keresztül. Korábban sajnálatosan sokszor fordult elő, hogy a különböző egyetemi jubileumok alkalmával tetszetős formában, szépen illusztrált ünnepi albumok jelentek meg, de kevés szöveggel, és anélkül, hogy összeállítói/szerzői az intézmény történetére vonatkozó eredeti forrásokat alaposan kutatták volna. Így nem sikerülhetett a forráskritika módszereivel hiteles képet alkotniuk az adott intézmény múltjáról és történeti szerepéről. A rendszerváltásig ezt lehetett politikai okokkal magyarázni, hiszen a 20. század eseményeit so- káig nem volt szabad objektíven

megítélni. Napjainkban azonban ezzel már nem lehet magyarázni azt, hogy miért nem végzik el azokat a szükséges forrásfeltárásokat és kutatásokat, amelyek nélkül hiteles egyetemtörténetet nem lehet írni.

A Debreceni Egyetem a közel- múltban ünnepelte alapításának 100. évfordulóját. Ennek alkalmából az intézmény Orosz István és ifj. Barta János szerkesztésében tartalmazó kötetet jelentetett meg az egyetem, és az újonnan csatlakozott karok jogelődjeinek egy évszázados történetéről. E kötet egyes részei önálló kiadványban is megjelentek, pl. Mudrák József írása a bölcsészkar 1914–1949 közötti három és fél évtizedéről. A Bölcsészettudományi Kar ezen túl külön is vállalkozott arra, hogy száz éves fennállása alkalmából komoly, tudományos igényű monográfiát készíttessen a fakultás történetéről.

Az elkészült kötet két nagy egységben tárgyalja a Bölcsészkar történetét. Kerepeszki Róbert 1912-től 1949-ig, Bársony István pedig 1949-től 1999-ig írta meg a Kar fejlődéstörténetét. A tervek szerint a mostani kiadványt majd egy második kötet követi, amely a közelmúlt eseményeit fogja összegezni. Az első korszakot az egység szerzője három időrendi részben mutatja be.

Nyilvánvalóan a Kar és az Egyetem történetét meghatározta, hogy az oktatás megkezdése és az első világháború kitörése egybeesett. Emiatt hosszú ideig nem lehetett szó normális fejlődésről, az oktatás akadálytalan beindításáról. Ennek ellenére elmondható, hogy Debrecenben nem egy provinciális egyetemi kar jött létre, hiszen az első professzorokat az ország legkülönbözőbb részeiről hívták meg, s hárman közülük már akkor az Akadémia tagjai voltak. Szerző helyesen láttatja Tisza István szerepét az Egyetem alapításában. Tiszáról, mint politikusról lehet ugyan vitatkozni, de az vitathatatlan, hogy az Egyetem és a Kar létrejöttében maradandó érdemei voltak. Az első világháborút követő zavaros időszak bemutatása nem könnyű feladat, ideértve a Tanácsköztársaságnak a városra rövid ideig tartó nyomását, és a román megszállás annál hosszabb időszakát. Ez utóbbiról szívesen olvastunk volna többet, bár ehhez valószínűleg román források használata is szükséges lenne. Árnyalt és jól sikerült leírást olvashattunk az 1920-as évek fejlődéséről, a tanári kar átalakulásáról, a *numerus clausus* helyi alkalmazásáról, vagy a Tisza István Tudományos Társaság megalakulásáról, amelyet akár az MTA helyi szervezetének is nevezhetek volna. A Kar megszilárdulását és önbizalmát jól jelzi a Debreceni Tanárképző Intézet 1924-es megalakulása, majd a kultúrdiplomáciai szempontból is oly fontos Debreceni Nyári Egyetem 1927-es útnak indítása. A gazdasági világválság után a vidéki egyetemeknek közös problémát jelentettek az esetenkénti leépítések,

amelyekhez a korabeli politika a ma is érdekesnek ható „lineáris csenkítés” kifejezést használta. Ebből Debrecenben csak a tanszékek számának csökkentése valósult meg, de ez is eléggé hátráltatta a Kar fejlődését. Ne felejtjük el, hogy e korszakban a természettudományi tanszékek is a Bölcsészettudományi Karhoz tartoztak. Érdekes a második világháború utáni koalíciós időszak bemutatása, a fokozatosan diktatúrába hajló eseménysor mozgatórugóinak feltárása. Az első rész kitűnően sikerült fejezete a debreceni hallgatói társadalom bemutatása. Kerepeszki korábban már alapvető munkát publikált a Turul Szövetség történetéről, így érthető, hogy e téma kidolgozásában is kiváló teljesítményt nyújtott. Pontos képet kapunk a hallgatóság összetételéről, annak helyi sajátosságairól, mint pl. arról, hogy e korszakban Debrecenben volt a legkevesebb nőhallgató, de itt engedték el a legtöbb tandíjat. Megismerhetjük az egyetemi diákság sokszínű egyesületi életét is, amelynek az 1948-ban bekövetkezett változások vetettek véget.

A kötet második részét író Bársony Istvánnak nehezebb feladat jutott, hiszen minél közelebb kerülünk napjainkhoz, de akár a közelmúlthoz is, annál nehezebb hozzájutni a hiteles forrásokhoz, és annál nehezebb az események objektív értékelése. A korszakot a szerző két részletben mutatja be. Rövidebben tárgyalja az 1949–1956 közötti eseményeket, s egy hosszabb, tematikailag tagolt fejezetben az azt követő időszakot az integrált egyetem 2000-es létrejöttéig. Az ötvenes évek leírása érdekes és értékes is,

hiszen többek között olyan eseményekről is tudósít, amelyeket a szélesebb közvélemény máig sem ismer eléggé. A diktatórikus államszocializmus az egyetemek életét a legszigorúbb kontroll alá vonta, s e tekintetben Debrecen sem volt kivétel. Mégsem tipikus, hogy a Kar négy oktatójával szemben 1950 augusztusában hatósági eszközökkel léptek fel. Az úgynevezett „debreceni egyetemi összeesküvés” perében koholt vádak alapján Borosy Andrászt hét, Módy Györgyöt, Bodolay Gézárt és Papp Lászlót hat-hat évi börtönbüntetésre ítélték. Úgy vélem megérdemlik, hogy nevüket itt is megemlítsük. E fejezet nagy érdeme, hogy olyan tényeket is feltár, amelyeket az egyetemtörténeti monográfiák – sok más intézmény esetében – elhallgatnak, vagy csak eddig nem mertek részletezni. Ilyen például Karácsony Sándor eltávolításának kérdése, de megismerkedhetünk más közel hasonló eseményekkel is. Talán keveset olvashatunk az 1956-os forradalom kari eseményeiről. Jó képet kaphatunk azonban a Kar iskolateremtő tanáregyéniségeiről, hogy csak néhányat említsünk, Szabó Istvánról, Barta Jánosról, vagy Bán Imréről.

Az 1957 utáni négy évtizedet a szerző találóan a folytonos változások időszakának nevezi. Ebben kétségtelenül igaza van, hiszen a magyar felsőoktatás a hatvanas évek elejétől nemcsak a rendszerváltásig, de azóta is az állandó reformok, tantervi és törvényi változtatások sorát élte meg, ahogy a szerző fogalmaz a „reformkényszer” állapotában élt. Képet kaphatunk a kari oktatás szervezeti rendjének gyakori

átalakulásáról, a képzési struktúra és kínálat módosulásairól, a doktrínai gyakorlatról, vagy éppen a levelező oktatásról. Itt a tények bemutatása mellett sok esetben elmarad az értékelés, pedig igen érdekes volna tudni, hogy mi a szerző véleménye a sokáig tömegesnek tekinthető levelező oktatás hatékonyságáról. A Kar tudományos működésének bemutatása fontos feladat, ebben az esetben azonban már olyan adattömeeggel találkozunk, amely akadályozza a fejezet olvashatóságát. Talán szerencsésebb lett volna az adatok jelentős részét függelékben, egy adattárban elhelyezni. A korszak hallgatóiról is nagyon sok adatot olvashatunk, de kevesebbet tudunk meg szerveződéseikről, a hallgatói mozgalmakról, esetleges politikai állásfoglalásaikról. Általában is kevésbé találkozunk a korszak értékelésével, amit nem feltétlenül kell a szerző rovására írunk, hiszen még nincs meg az értékeléshez szükséges történelmi távolság.

Összességében elmondható, hogy a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara nagy feladatra vállalkozott, amikor megírta a Kar száz éves történetének döntő hányadát. A szerzők ezt a feladatot jól oldották meg, és olyan könyvet adtak az olvasók, az oktatók és a hallgatók kezébe, amely nagyon sok értékes új információval gazdagítja ismereteiket. A recenzens azonban nem hallgathatja el egy fontos észrevételét. Alapvető igazság, hogy a történelmi múlt objektív megismerése és feltárása csakis az összes rendelkezésre álló forrás feldolgozása alapján lehetséges. A Debreceni Egyetem nagy szerencséje, hogy

több mint egy évszázados történetének forrásai eddig épségben megmaradtak. Ezt sajnos sok, hányatott sorsú hazai egyetem nem mondhatja el magáról. Éppen ezért a legtöbb közép-európai és hazai univerzitás nagyon is megbecsüli megmaradt történeti forrásait, és azokat egy általa fenntartott egyetemi levéltárban helyezi el, biztosítva szakszerű feldolgozásukat és a tudományos kutatás lehetőségét. Debrecen esetében ez sajnos nincs így. Az egyetem értékes, több ezer iratfolyóme-tert kitevő forrásai szétszórva, részben a megyei levéltárban, részben az egyetem legkülönbözőbb helyiségeiben találhatók, esetenként méltatlan körülmények között. Nem véletlen, hogy a kötet szerzői csak a gazdag levéltári forrásanyag egy részéhez juthattak hozzá. Valam-

ennyi dokumentum felhasználásával bizonyára még érdekesebb, még pontosabb leírást adhattak volna. A szakma többször tett már javaslatot arra, hogy a Debreceni Egyetem is hozza létre saját levéltárát, hiszen ennek semmilyen törvényi akadálya nincsen. Volt már olyan egyetem Magyarországon, amelyiken akkor alakult meg a levéltár, amikor előtte súlyos pusztulás okozott pótolhatatlan károkat. Nagyon reméljük, hogy ez a Debreceni Egyetem esetében nem fog bekövetkezni, hanem az egyetem vezetése megteszi azokat a szükséges lépéseket, amelyek az Egyetemi Szaklevéltár felállításához szükségesek.

Szögi László